

Secularisatie ter discussie (1990)

Sieth Delhaas, lid van de redactie

Wending, 1990, 5

‘Het valt mij op’, schrijft Hein Schaeffer in *Signalement* (Wending, nummer 2, 1990), ‘dat de nieuwe discussie over secularisatie, voor zover ik die kan overzien, gedomineerd wordt door mannen’. Tijdens een redactievergadering vroeg hij mij een bijdrage te leveren in de secularisatiediscussie. Hij formuleerde zijn vraag toen zo: waarom is secularisatie voor vrouwen geen probleem? Opmerking zowel als vraag zouden met enkele eenvoudige zinnen zijn af te doen:

- is er ooit een discussie over kerkelijke aangelegenheden geweest die niet door mannen werd/wordt gedomineerd?;
- is het redelijk te verwachten dat een groep gelovigen, in dit geval vrouwen, die eeuwenlang en tot voor kort elke zeggenschap in de kerk is ontzegd, zich druk zal maken over het verlies van macht van het kerkelijk instituut?

Om de oprechtheid die uit de vraag van Schaeffer blijkt, kan ik zijn vraag niet met deze opmerkingen afdoen. Het zijn immers juist deze oprechte, door mannen gestelde vragen waarop vrouwen wachten om haar ideeën te kunnen formuleren over hoe het misschien ook anders zou kunnen gaan binnen de kerken en in de samenleving tussen mensen onderling en in relatie met de immense problemen waarmee wij in onze tijd te maken hebben.

Macht

In de discussie in Wending over secularisatie, kerk en samenleving zijn verschillende definities van het woord secularisatie gegeven. Het wordt op verschillende manieren ingevuld. Van Dale (1988) noemt het: het proces waardoor het maatschappelijk leven onttrokken wordt aan de kerk en het geloof, verwereldlijking. Deze definitie komt overeen met wat Hoedemaker in het begin van zijn artikel zegt over hoe ‘jonge theologen’ vijftwintig jaar geleden poogden de secularisatie positief te verwerken door haar te zien als ‘het mondig worden van de (westerse) mens, de achteruitgang van de invloed van kerkelijke instituten en religieuze denkmanieren’. Ik houd me aan deze definitie in mijn antwoord op de gestelde vraag. En ik stel een wedervraag. Waarom zou de kerk zich druk maken over secularisatie? Kent de kerk haar eigen geschiedenis zo slecht?

Secularisatie is niet meer en niet minder dan het afgeven van macht die de kerk zich sinds het begin van de vierde eeuw in haar verbintenis met het Romeinse Rijk heeft verworven. Een macht die zich vanuit de politiek heeft doorgevreten, met list en geweld, naar alle levensgebieden van de mens. De theologie ook ‘beheerste’ de wetenschappen, hield mensen in bedwang. Totdat vanaf de Renaissance mensen zich langzamerhand aan die greep wisten te

onttrekken. In Nederland nam de zogenaamde christelijke staat na de Reformatie de macht, die voordien bij de rooms-katholieke kerk lag, over. Maar de afkalving was met Renaissance en Humanisme onstuitbaar.

En in onze tijd is er 'de eindpuntervaring: in de cultuur en in de kerk stuiten we op grenzen, die fundamenteel nadenken noodzakelijk maken' (Hoedemaker, blz. 54).

Binnen de machtspositie van kerk en theologie hebben vrouwen met zich laten doen en dat siert hen niet. In het algemeen zijn ze – op een enkeling na, binnen de christelijke traditie aan de man onderdanig geweest. Daarmee heeft ze haar christelijke roeping laten afpakken. De schuldigen voor die onderdanigheid moeten in de eerste plaats gezocht worden onder theologen en kerkleiders die, stammend uit het mannelijk geslacht, de bevoegdheid tot de uitleg van het Woord en de leer aan zich getrokken hadden/hebben. Dat heeft ertoe geleid dat in het algemeen de christelijke vrouwen pas – in tegenstelling tot grote groepen socialistische, liberale en joodse vrouwen die dit in ons land al een eeuw geleden deden¹ – sinds de zeventiger jaren bezig zijn zich aan - onder andere - het godsdienstig gezag van de man te onttrekken.

Als de vraag dus gesteld wordt: waarom is secularisatie voor vrouwen geen probleem, dan zeg ik: het is goed dat er secularisatie is; dat de kerk gedwongen wordt haar macht in deze wereld af te geven. Jammer, dat de kerk die macht niet vrijwillig aflegt. Dan zou er sprake zijn van bekering: terugkeer naar het voorbeeld van Jezus van Nazareth: zelf behorend tot de machtelozen, de randgroepen, de uitgestotenen, de gevangenen, staatsvijanden, degenen die met vrouwen omgaan.

Ik herinner mij uit een Ikon-radio-interview met dr. Philip Potter ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan van de Wereldraad van Kerken, dat hij over secularisatie zei dat de kerken daardoor weer op die positie komen waar ze behoren te zitten vanuit hun evangelische opdracht. De Noord- Amerikaanse theologe Rosemary Radford Ruether formuleert het zo: '(...) de kerk heeft vaak diegenen tot leider gekozen die heren en prinsen waren. Ze heeft deze heren willen legitimeren door ze 'dienaars' te noemen. Maar een echt dienaarschap zoekt geen macht voor zichzelf. Het zoekt macht om anderen vrij te maken. Het zoekt met name de bevrijding van hen die er onder gehouden zijn'², en dan noemt ze als eerste vrouwen.

Omdat de kerk de bevrijding van vrouwen zelf nog steeds niet zoekt, hebben de vrouwen zelf de bevrijding ingezet. Secularisatie, macht afgeven door de kerken betekent dus een versnelde bevrijding voor vrouwen. Betekent dit dat vrouwen zich geleidelijk aan terugtrekken uit de kerken en de gemeente die nog rest na de uittochten in het verleden van intellectuelen, arbeiders en jongeren? Op deze vraag is nog nauwelijks antwoord te geven. De belangrijkste factoren die bij dat weggaan of wegblijven van vrouwen een rol spelen hangt bijvoorbeeld af van de bereidheid van mannen om oprechte vragen aan vrouwen te stellen

¹ Jacobs, Aletta, *Herinneringen*, SUN 1983

² Radford Ruether, R., *Maria, het vrouwelijk gezicht van de kerk*, Baarn 1979

over zaken die vrouwen betreffen of die vrouwen belangrijk vinden. Of, om een ander voorbeeld te noemen, of de kerken en de gemeente serieus werk maken van de bestaande machtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen in kerken, theologie en maatschappij. Over dit laatste ben ik weinig optimistisch. Te gemakkelijk worden pogingen van vrouwen om en public uit te leggen waar het binnen de vrouw- en geloofbeweging/feministische theologie om gaat, afgedaan met stigma's als rancune-theologie. Nog steeds ook worden vrouwen gedwongen zich binnen allerlei instituties te onderwerpen aan de regels die vanouds her eenzijdig door mannen zijn vastgesteld.

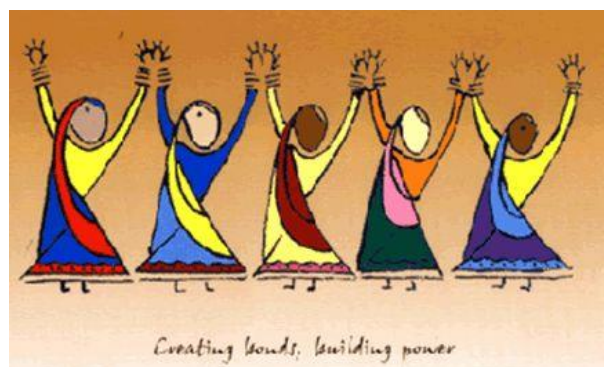
Dat de discussie over machtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen nauwelijks kans van slagen lijkt te hebben, wordt wat mij betreft aangetoond door iets dat mij al maandenlang bezighoudt: een vrouw die ruim dertien jaar als een spin in het web van de vrouw-en-geloofbeweging heeft gezeten en de belangen van vrouwen in en buiten de kerken op alle mogelijke manieren heeft behartigd en onder de aandacht van kerkleiders heeft trachten te brengen, is nu na al die jaren letterlijk stuk gelopen op de muren van de kerk.

Vrouwenkerk

Voor vrouwen is secularisatie geen probleem. Zij gaan door met geloven en werk. Binnen de kerk, geleidelijk aan meer er buiten, allang er buiten. Vrouwen hebben het druk. Bij het zich onttrekken aan het godsdienstig gezag van mannen zijn zij er zich pijnlijk van bewust dat zij zelf er niet toe gekomen zijn om zin, waarde en betekenis te geven aan, doel en normen vast te stellen voor het eigen leven. Zij hebben geconstateerd dat het kennen en kunnen van mannen op allerlei terrein groot is, maar vrouwen vragen zich af of mannen in dat weten ook weten wat ze daarmee willen.

In haar zelfbevrijding hebben vrouwen een feministische beweging in het leven geroepen 'niet aan de grenzen van de kerk, maar als de centrale belichaming en incarnatie van het visioen van een kerk die leeft in solidariteit met de onderdrukten en de verarmden, die in meerderheid uit vrouwen en uit van vrouwen afhankelijke kinderen bestaan'. Ekklesia, zo zegt de theologe E. Schüssler Fiorenza³, het woord voor kerk in het Nieuwe Testament, is geen religieus maar een politiek begrip; de feitelijke vergadering van vrije burgers die bijeenkomen om te beslissen over hun *geestelijke* en politieke aangelegenheden. Omdat vrouwen echter in een patriarchale kerk niet over haar eigen religieuze zaken en die van haar eigen volk – de vrouwen – beslissen, hebben zij een begin gemaakt met 'vrouwenkerk' als 'een hoop voor de toekomst, als een werkelijkheid nu'. Overal waar vrouwen zich voor elkaar inzetten, verantwoordelijk voor elkaar willen zijn en solidair met elkaar, geven zij op een feministische wijze vorm aan haar christelijke roeping.

Nee, secularisatie is voor vrouwen geen probleem.

³ Schüssler Fiorenza, E., *Ter herinnering aan haar*, Hilversum 1987